

78. Budapest, III. Góbé utca 23.
(KÖH 71259)

Ró

2009. július 27–29. között régészeti próbafeltárást végeztünk a tervezett társasház kivitelezési munkálatai előtt (18764/4 hrsz.). A 10 m hosszú és 4 m széles, K–Ny-i irányú árok gépi földmunkája megtörtént. A felső 1,8–2 méteren újkori – helyenként erősen törmelékes, réteg került elő. Alatta viszont már a sötétbarna, humuszos réteg húzódott, római korra keltezhető leletanyaggal. Az ásatás során a sötétbarna humuszos rétegből származó kis mennyiségű római leletanyag mellett régészeti jelenség, objektum nem került elő. Az É-i tanúfal mentén egy keskeny sávban (0,6 m szélességben és 4 m hosszan) lemélyítettünk az altalajig. A sűrű színű altalaj az alapozási szint alatt, mintegy 0,15–0,2 m-rel jelentkezett. Belőle leletanyag nem került elő.

LASSÁNYI GÁBOR – ANDERKÓ KRISZTIÁN

79. Budapest, III. Hajógyári-sziget
(KÖH 32387)

R, Ró, Á, Kk

2009. március 19. és október 2. között próbafeltárást végeztünk az óbudai Hajógyári-szigeten (23798/1, 23798/3, 23796/7 hrsz.). Az idei feltárások a 2006–2007 telén folytatott geofizikai felmérések, és a 2007–2008 folyamán elvégzett próbafeltárást szerves folytatását képezték, továbbra is az óbudai Nagy-sziget D-i részén, vagyis az Álomsziget beruházás tervezett központi területén dolgoztunk, ahol mintegy 10 1059 m² területet terveznek részfalal körülvenni.

A feltárások idén három munkaterületen folytatódtak, három különböző lelőhelyre irányultak. A 2008-ban már nagyobb felületen érintett Árpád-kori falu (5. lelőhely, 1. munkaterület), a 2008-évi kutatás közvetlen Ny-i szomszédságában. A 3. sz., római kori, középkori és őskori objektumokat tartalmazó lelőhelyen idén 3969 m²-t tártunk fel. Csaknem teljes egészében bontakozott ki előtünk a 2. lelőhely (4. munkaterület, 8130 m²) középkori birtokközpontja. Utóbbi lelőhelyen a feltárás megtartandó, bemutatásra javasolt régészeti emlékeket is eredményezett két középkori, kifalazott pincével ellátott épület formájában.

A feltárások eredményeit az egyes munkaterületekre vonatkozóan az alábbiakban foglaljuk össze. (Az illusztrációt lásd a következő oldalon!)

Árpád-kori falu (11–13. sz.), középső rézkori telep (1. munkaterület, 5. lelőhely)

A 2008. évi kutatás D-i részének közvetlen Ny-i szomszédságában újabb 1017 m² felület megnyitására volt lehetőségünk. A munkát 2009. augusztus 18. és október 2. között végeztük el. Mint ahogy ezt már tavaly is láttuk, a település D-i részén egy önmagában is zárt, a falu központjánál jóval kevésbé intenzív egység helyezkedik el. Talán ennek is köszönhető, hogy az idei feltárás során egyetlen újabb házat, lakóobjektumot nem találtunk.

A területet kisebb és közepes méretű, többnyire É–D irányú árkok uralták, melyek jól kiegészítik az eddig megismert árokrendszert, ugyanakkor egy D felé és négy Ny felé továbbfutó árok jelezte a telep további kiterjedését a feltárási terület határain túl. A 2008-ban feltárt legdélebbi gödörház Ny-i szélét az idei feltárás során bontottuk ki. A ház közvetlen közelében egy É–D-i, és egy K–Ny-i árok találkozási pontját is megtaláltuk, utóbbi árokról már tavaly bebizonyosodott, hogy vágja a ház betöltését.

A legdélebbi területrészen egy kisebb, földbe mélyített, ÉNy–DK-i irányú, DK felé nyíló sütőkemencét tártunk fel, az önálló, házon kívüli kemencék száma a telepen még így is relatíve kevés.

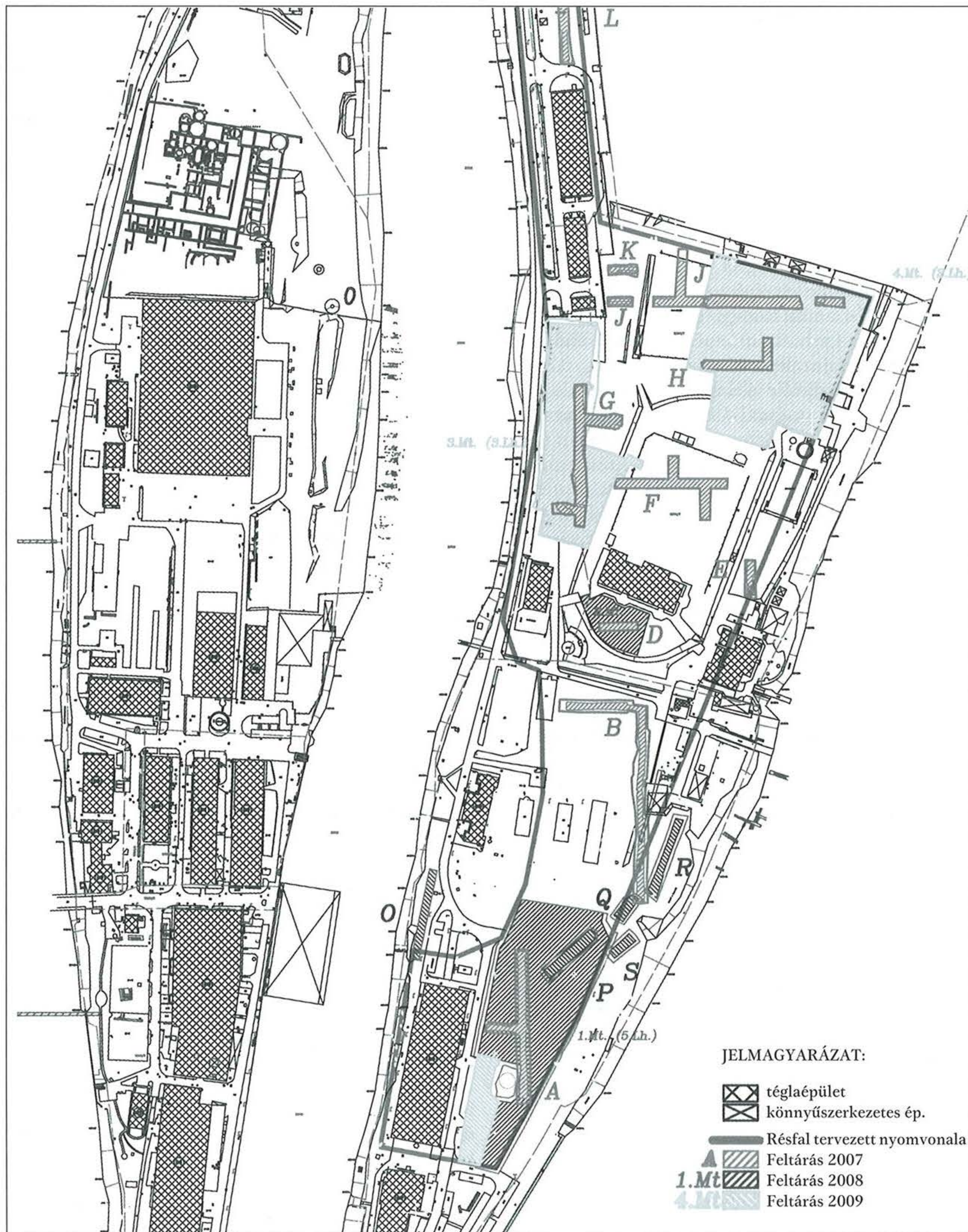
A 2008. évi feltárás Ny-i szélén talált cölöpszerkezetes épület közvetlen D-i szomszédságában, de még az itt keresztülhaladó, szélesebb K–Ny-i ároktól D-re is további cölöplyukakat találtunk, melyek egy része ugyan rendszert alkot (É–D-i és K–Ny-i sorok) de újabb épület alaprajzát egyelőre nem rekonstruálhattuk. Nem zárható ki az sem, hogy az oszlopok egy része karámokhoz, kerítésekhez tartozott.

A már említett 2008. évi cölöpszerkezetes épület D-i részén és környezetében találtunk ipari tevékenységre utaló nyomokat, nagyobb mennyiségű paticst és vashulladékot az előző feltárási szezonban. Ennek a zónának a D-i folytatását, további, nagyobb felületen szétterített paticst idén is dokumentálhattunk.

A római kort idén is csak másodlagos összefüggésben, a középkori telepobjektumokban, vagy szórványként előkerült késő római érmek, valamint téglatorodék képviselték a lelőhelyen.

Az idei feltárás áttörést jelentett a terület őskori (középső rézkor) használatának megismerése terén, hiszen a 2007. évi egy, majd 2008. évi újabb egyetlen gödör után, immár négy, csoportot alkotó, eltérő méretű és leletgazdagságú, azonban azonos korú gödörobjektumot tártunk fel. A 120–300 cm átmérőjű, 40–50 cm mély, kerekded vagy ovális gödrök, melyek a 2008. évi gödör D-i szomszédságában feküdtek, változatos leletanyagot szolgáltatottak. Számos, részben összeilleszthető kerámia (fazék, tál, csőtálcspal edény) mellett pattintott kőszökök és készítési hulladékok, rézhuzalból kialakított horog, spirál voltak a legkiemelkedőbb leletek.

Az idei feltárás középső és D-i részén ismét nagyobb felületeken dokumentálhattunk a korszakhoz kapcsolódó szórvány leleteket. A felszínben szétterülő szórvány kerámia és kagylóhéjak alatt azonban objektumokat idén sem találtunk. A D-i metszet közvetlen közelében idén is rábukkantunk egy helyben összeroskadt, díszetlen edény töredékeire, amit a múlt évi leletekhez hasonlóan nem övezett beásásra utaló folt. Mivel hamvak nem kerültek elő, urnasírként nem interpretálhatjuk a jelenséget, esetleg áldozati edényre gondolhatunk. Az idén D-en, múlt évben pedig K-en talált, gondosan elhelyezett, helyben összeroppan edények talán a telep periferiáit, míg a gödörobjektumok, és a felszíni lelet szóródás a telep központját, belső területét jelzik.

Középső rézkori, római kori, középkori területhasználat, újkori temetkezések (3. munkaterület, 3. lelőhely)

A 3. munkaterület idejének feltárása 3969 m²-re terjedt ki, a munkát 2009. március 25. és június 2. között végeztük el. Elsőként a 19. sz. közepén, második felében kivitelezett nagyarányú feltöltés szintje alól induló, a 19. sz. első felére keltezhető, sóderes betöltésű árkokkal, és az árkokból kihányt földből kialakított töltésekkel szembesültünk. Az árkok több, a Hajógyári-öböl partjával párhuzamos vonalban, nagyjából É-D irányban haladtak végig a munkaterületen, mivel a történeti humuszba mélyítették őket, az árkok alja több helyen régészeti jelenségeket is érintett. Az árkok és töltések ezen rendszerét leginkább árvízvédelmi rendeltetésűnek látjuk, egyben földutak víztelenítését is lehetővé tették.

A következő területhasználati periódust a lelőhely legintenzívebb, a terepből enyhén kiemelkedő D-i részének közepén dokumentálhattuk, itt öt Ny-K-i csontvázas sírt találtunk, melyek É-D-i sírsort alkotnak. Keltezhető melléklet csupán egy sírban volt, itt egy 17. sz. végére, 18. sz. elejére datálható kisméretű bronzfüggő feszületet találtunk. A többi sírből csupán a viselethez tartozó bronzhuzalból hajlított franciakapcsok kerültek elő. Kisebb bolygatás a legdélebbi sírt érte modern vízcsőfektetés során, egyéb tekintetben a sírok sekély voltak ellenére is viszonylag épen maradtak. A temetkezések rétegtani elhelyezkedése azt mutatta, hogy nemcsak a római kori árkoknál, hanem a már 2007-ben érintett É-D-i irányú cölöpároknál is későbbiek.

A 2007. évi feltárás során talált két, egymással közel párhuzamos, csaknem az egész területen végighaladó keskeny árok értelmezésében fordulatot hozott az idejű munka, több relatív rétegtani megfigyelés segített a keltezés pontosításában. Az újonnan feltárt szakaszokon több helyen egyértelműen megfigyelhető volt, hogy a nyugatabbi, teljes szakaszán cölöpárokként kialakított vonulat vágta a római kori árkokat. Ez a cölöpárok a 2007. évi 'G' szonda É-i végétől É-ra derékszögben K-re fordult, és a másik, sekélyebb keskeny árkot vágva haladt tovább a feltárási területen kívülre. A cölöpárkot a sírok már vágják, az enyhén kiemelkedő területrészen az árok vonala is kissé megtört a partot követve DNy felé, majd a síroktól D-re kisméretű (gyalogos) kapu szakította meg, ezután tovább haladva D-en megint csak túlfutott a feltárási területen. A keletrebbi árkokcska a lelőhely D-i, intenzív részének É-i peremén összezatlakozott egy másik hasonló, K-Ny-i árokkal, amely Ny felé futott ki a feltárási területéről. Mivel a két árok betöltéséből idén kisebb középkori leleteket is gyűjthettünk, és jellegüket tekintve leginkább a szomszédos középkori lelőhely legkésőbbi periódusához kötődő, É-D-i, K-Ny-i árkaival összevethetőek, leginkább a 16-17. sz. közötti keltezését tartjuk lehetségesnek. Mivel az árkokhoz egyértelműen kapcsolódó egyéb jelenségeket idén sem azonosíthattunk, elsősorban mezőgazdasági területek határait jelölhették.

Késő középkori leletanyagot adott a lelőhely D-i, intenzív részének Ny-i oldalát elfoglaló négy nagyobb gödörobjektum. Ezek méretükben, alakjukban igen változatos képet mutattak. A legnagyobb, több mint 6 m átmérőjű, 2 m mély, tölcséres gödör leginkább homok kitermelésére lehetett alkalmas, viszonylag kevés lelet került elő belőle. Tőle É-ra két másik, amorf, tagolt, változatos aljú, ismeretlen rendeltetésű, talán szintén anyagnyerő gödröt találtunk, D-re pedig egy téglalapozóhoz közelítő, NyÉNy-KDK irányú, részben bedöngölt, egyenes aljú objektumot tártunk fel. Utóbbi gazdag késő középkori leletanyagot adott, kerámiát, üveget, fémeleteket, köztük két érmet is. A gödör D-i oldalán egy kisebb kiégett, tűzhelyre utaló foltot is találtunk.

A római korra, a 2-3. századra keltezhető a lelőhelyen már 2007-ben is érintett több árok, melyek K-Ny-i és É-D-i szakaszokból alkottak összetett rendszert. Az árkok pontos rendeltetése továbbra sem határozható meg, egyenetlen, időnként hirtelen változó mélységük vízvezetést nem tett lehetővé, ilyen funkcióra a betöltés szerkezete sem utalt. Az 1 m körüli átlagos szélesség, 20-40 cm-es mélység védelmi funkcióra nem elég, de ennek az olykor igen rövid szakaszokból álló, sarokpontoknál nyitott alaprajz is ellentmond. Épületalapozás a rendszer szabálytalan szögei, girbegurba vonalai miatt nem merül fel. A kevés, jobbra 1-1 nagyobb kerámiatöredékből, egy 2. századi bélyeges téglából álló leletanyagot is figyelembe véve leginkább kertészeti, esetleg gazdasági, mezőgazdasági területhasználatra gondolhatunk. Utóbbi vonatkozásra utalhat az árkokat kiegészítő nagyszámú cölöplyuk, melyek a legdélebbi és legészakabbi római árok által határolt területen belül csoportosultak. Az alacsony dombként kiemelkedő, legintenzívebb lelőhelyrészt ezek a cölöplyukak Ny-on kettős, K-en egyedül álló szabályos sorban határolták, a cölöpsorokban az egyes oszlophelyek 3-4 m távolságban helyezkedtek el. Számos további cölöplyuk rendszerbe nem foglalható, de jelezheti a terület valamilyen ideiglenes kiépítését, rendezését. A szélesebb koncepció mentén történő területrendezést már csak az a tény is megkövetelhetette, hogy ez a helytartói palotakomplexum főhomlokzatának D-i részével szemben elhelyezkedő partszakasz.

Egy É-D-i, sűrű cölöpsorból, és hozzá kapcsolódó további cölöplyukakból álló rendszer, mely talán hosszúkás, barakkszerű épületként értelmezhető, É-on mind Ny-i, mind É-i irányban túlnyúlt a feltárási terület határain. Biztos keltezés nem adható az építményhez, az egyik cölöplyukból előkerült cipőszeg római korra utalhat. Három, szórványként előkerült bronz övcsat, ill. verettöredék rövid idejű katonai területhasználat lehetőségét is felveti.

A lelőhely D-i folytatódását, túlnyúlását az idejű munkaterület határain jól jelzi a legdélebben előkerült, több mint 2 m átmérőjű, 50 cm mély, igen gazdag leletanyagot adó személgödör. Betöltésében tipikus

háztartási hulladékot, állatcsontokat, égett csont- és kerámiatöredékeket, import, asztali és házikerámia összeállítható töredékeit, üvegtöredékeket találtunk. A közelben már a D-i metszet alá nyúlt egy másik, kisebb, szintén római leleteket adó gödör.

A munkaterület középső és DK-i részén szórványos, rétegből előkerült kerámia jelezte a terület középső rézkori időleges használatát, É-on két gödörobjektum 1-1 előkerült lelettel, talán szintén ehhez a korszakhoz köthető.

Nem volt datálható két, a munkaterület legdélebbi, ill. K-i részén feltárt, párhuzamos, keskeny, sekély gödrökből, valamint ovális cölöplyukakból álló rendszer, melyek talán kertművelés nyomaiként értelmezhetők.

Középkori (13–16. sz.) birtokközpont és temetkezések (4. munkaterület, 5. lelőhely)

2009. március 19. és szeptember 29. között 8130 m² kutatása során egy több fázisú középkori település 347 objektumát, egy valószínűleg középkori soros temető 8 sírját, s egy ezekhez nem biztosan köthető, magányos csontvázas sírt tártunk fel.

A település nem falu jellegű, hanem valószínűleg egy nagyobb birtoktest központi része lehetett. Időben és térben is két részre bontható: egy korábbra keltezhető, nagyobb alapterületű telep, és egy későbbi, kisebb területen, kissé az előzőre ráfedve létesített egységet tudunk elkülöníteni.

A korábbi egységet egy nagyméretű, trapéz alakú, széles, mély árok veszi körül, melynek bejárata (kétoldalt ívelt lezáródás, és két nagyméretű cölöplyuk – egy szekér által éppen átjárható méretben) a K-i oldalon volt. (Az árok egy jelentős szakaszát már 2007-ben feltártuk a terület É-i részén.) Lényegében egy természetes, É–D-i irányú dombhát D-i végének körülkerítéséről, védelméről van itt szó. Az árkon belül (ill. közvetlenül hozzá kapcsolódva kívülről) különböző felszíni, faszerkezetes építményekhez tartozó cölöplyukak, kisebb vízelvezető árkok, gödrök, kővel falazott kutak, nagyméretű élelem- vagy terménytároló pincék/vermek kerültek elő. Az árkon kívül, attól É-ra egy nagyméretű (19,8×6 m alapterületű), kőalapozású, valószínűleg fa felmenő falú épület maradványai kerültek elő, sajnos csak az alapozás legalsó kőszora szintjén, azonban a ház DNy-i sarkában lévő (7,8×4,6 m alapterületű), szintén kővel falazott pince fala helyenként 1,5 m magasságig megmaradt. Mind a felmenő falak, mind pedig a pince falazása agyagba, földbe rakott, vegyes, többnyire mészkő anyagú. A kövek közt számos újrahasznosított római faragvány is található az omladékból kibontott darabok alapján, néhány téglá is tarkítja a falazatot. A pincébe a házon belülről K-ról, és kívülről, É felől is vezetett altalajba vágott lépcsőjű lejárattal. A háztól K-re újabb kővel falazott kút került elő. Az objektumokat nem egyszerre használták. Legkorábbra egy tárlóverem és a kút keltezhető, mindkettőnek 13. századi volt a betöltése. Egy másik nagy,

földbe ásott pince/verem a betöltése alapján a 14. sz. első feléig volt használatban. Az objektumok nagy részét (köztük az épületet és a kerítőárkot is) a leletanyag alapján a 15. sz. első felében töltötték be, de folyamatos használatuk elképzelhető a 13. sz. végétől.

Az árok DK-i szakaszába, a 15. századi betöltésbe egy nagyméretű, ovális alakú, kerámiaégetésre használt kemencét építettek. A kemence munkagödre nagy mennyiségben tartalmazta selejtes, gyengén égetett, azonos típusú vörös kerámia töredékeit.

A későbbi egység a terület D-i felén, kissé ráfedve a korábbi településre, jóval kisebb alapterületen létesült; a korábbihoz hasonló, de némileg sekélyebb, enyhén szilvamag alaprajzú kerítőárkot ástak, melynek szűkebb (kocsi által már nem járható) bejárata É felé nézett. Ennek közepén, nagyjából azonos alapterületre épített, de két különböző épület maradványai kerültek elő. A későbbi, kissé szélesebb falú ház alapozásának legalsó kőszora, ill. helyenként csak falkiszédése maradt meg, használatának idejéről semmit nem tudunk. Ennek belsejében, kissé eltérő tájolással egy szárazon rakott kövekből épült pince jó állapotú, közel 1,5 m magasságban megmaradt falai álltak (9×8,1 m alapterületen), melyhez É felől, a pincefalat visszabontva, később egy földbe vájt kamrarészt toldottak. Építésének pontos ideje nem ismert, betöltése alapján pusztulása a 16. sz. közepére–második felére tehető, s ugyanebben az időben tölthették fel a hozzá tartozó árkot is. A pince felhagyása szerencsés módon nem járt a falak kiszédésével, vagy jelentősebb elomlásával; azok közt a kövek közt, amelyek mégis beomlottak, itt is találtunk római faragványokat, az omladék alatt pedig több nagyobb kőtömb között egy 1. századi római sírsztélé felső, reliefes része is fennmaradt az elhunyt ábrázolásával. A falazat anyaga itt is vegyes, főként mészkő, kevés téglá itt is került a falakba, a fal szövete a másik épületnél megfigyeltnél jóval gondosabb, precízebb kivitelezésre utal.

A feltárt terület ÉNy-i és DK-i részén leletanyaggal nem keltezett, s mindkét kerítőárkon kívül eső, cölöpszerkezetes építmények nyomai kerültek elő.

A két sírsorban jelentkező 8 sír pontosan nem datálható, a stratigráfiai helyzet alapján (egy gyermeksírt a későbbi árok bolygatott) a korábbi település időszakához köthető.

A terület Ny-i szélén a szomszédos 3. munkaterületen tapasztaltnál hasonló módon szórványos őskori kerámia is került elő rétegből, de határozott objektumot itt sem tudunk a korszakhoz kötni.

HAVAS ZOLTÁN – TÓTH ANIKÓ

80. Budapest, III. Hévízi utca–Kunigunda útja (KÖH 68397)

Ró, Kö?

2009. április 29. és május 5. között megfigyelést folytattam az aquincumi katonaváros ÉNy-i negyedében, a fenti utcák kereszteződésében, gázvezeték felújítá-